

apel la colaborarea competentă a lui D. M. Metcalf, se bazează pe cifrele obținute la catalogare (înainte de suplimentare) pentru monede, ștanțe de avers, de revers și combinații de ștanțe, cu ajutorul cărora s-au obținut valori estimative ale numărului total de ștanțe pentru întreaga emisiune și individualizate pe grupe doar pentru grupele I, VI, VII, în cazul celor de avers, iar în cazul celor de revers pentru toate grupele, în afară de grupa II. Experimentul făcut de Selwood (NC, 1963), a arătat că 5000 de monede pentru fiecare ștanță de revers, reprezintă o estimare neexagerată, ceea ce ar da în cazul unei *ratio* 1 : 4, 20000 de exemplare pentru o ștanță de revers. Chiar apreciind la 5000 numărul de exemplare pentru o ștanță de revers volumul emisiunii a trebuit să consume 25 de tone de metal, respectiv 50 de tone de metal la 10000 exemplare pentru o ștanță în cazul minimului estimat de 433 ștanțe de avers, sau altfel spus măcar 40 tone la cele 355 de ștanțe de avers cunoscute. Considerații interesante se fac în legătură cu iconografia și cu alegerea tipurilor de revers, stabilindu-se unde a fost posibil, legătura cu prototipuri sculpturale pentru portretul lui Augustus și punându-se în lumină orientarea spre vest în alegerea tipurilor, chiar dacă unele din ele înfățișează altarul din Efes și templul hexastyl COM ASIAE. Interesante sînt și observațiile în legătură cu tehnica artistică și cu tehnica monetară în ultimul aflindu-se o interesantă discuție privind poziția axului și tehnica de batere precum și modul de executare al ștanțelor monetare. Utile tabele cu greutatea, poziția axului și diagrama legăturilor de ștanțe, urmate de un indice, încheie cartea.

Planșele sînt de o calitate excelentă și reprezintă o ilustrare exhaustivă a ștanțelor de avers și de revers cunoscute, invitînd la suplimentări, care pot să plece acum de la o bază sigură. Adevărată monografie numismatică a subiectului, ca rezultat al unui efort analitic de migală și durată, extrem de meritoriu prin rezultatele sale de mare importanță, volumul recenzat se impune ca o carte de referință pentru orice contribuții în acest domeniu, inclusiv publicarea de noi materiale.

Gh. Poenaru Bordea

MÉLANGES MARCEL DURRY (Revue des Études Latines, tome XLVII bis, 1969), Paris, Les Belles Lettres, 1970, 374 p.

O prezentare, fie și sumară, a învățatului cinstit cu volumul de studii a cărui apariție sînt bucuros s-o semnalez mi se pare de prisos, cînd e vorba de președintele în funcție al Federației Internaționale a Asociațiilor de studii clasice și de administratorul Societății de Studii Latine din Paris, ale cărei destine le conduce cu vigoare de la încetarea din viață a neuitatului Jules Marouzeau. Mai curînd cuvîne-se, cred, să relev particularitățile ce deosebesc această ofrandă amicală de alte culegeri menite să răsplătească — la un moment de vîrf al existenței unui om de carte — o operă impresionantă sau o carieră excepțională.

Cum rezultă din intitulare, volumul închinat lui Marcel Durry la șaptezeci de ani nu e o lucrare de sine stătătoare, ci un tom din Revue des Études latines purtînd milesimul 1969. De altă parte, nu-i nici un volum obișnuit din seria ajunsă acum la al 47-lea an de apariție, ci unul suplimentar, alcătuit după criterii care-l recomandă atenției organizatorilor de *Mélanges* de orice natură.

Noutatea mi se pare a sta, înainte de toate, în limitarea riguroasă a problemelor prezentate în culegere, în sensul acceptării de contribuții privind exclusiv domeniile în care s-a manifestat activitatea de cercetător a sărbătoritului. (În cazul de față, pe lângă structura familiei și locul femeii în societatea romană, probleme ale războiului și ale organizării militare, istoria socială și provincială, în sfîrșit — sector privilegiat în activitatea editorului *Panegyricului* — studiile

plinieni și factiene). Tot o noutate e, fără îndoială, colaborarea lui Durry însuși la volumul ce i se închină din inițiativa unui grup de prieteni, și anume printr-unul sau mai multe articole care deschid fiecare din secțiunile înșirate.

Astfel, capitolul „La femme et la famille” începe cu trei articole republicate pentru circumstanță: *Iunia Baccula, une inscription du Constantinots, Le mariage des filles impubères dans la Rome antique* și *Cosmetae (Juvénal VI 477)*, cărora li se adaugă, din partea unor contribuitori din Franța și din alte țări, studiile: *Jumeaux*, de Denis Van Berchem; *La femme dans la poésie de Prudence*, de J. Fontaine; *A propos du 'Truculentus': l'antiféminisme de Plaute*, de Pierre Grimal; *On divorce among the common people of Rome*, de Iiro Kajanto; *Sur deux vers énigmatiques de Prudence*, de H. Le Bonniec; *Métiers de femme au Corpus Inscriptionum Latinarum*, de Joël Le Gall; *Monique à Cassiciacum*, de A. Mandouze, și *Inscription chrétienne de Venasque*, de Henri-Irénée Marrou.

Capitolul II, „La guerre et les guerriers”, grupează, împreună cu o notă de Durry: *Juvénal et les prétoriens*, contribuții de Raymond Bloch: *Un casque cellique au corbeau et le combat mythique de Valerius Corvus*; E. Burck: *Kampf und Tod des Cyzicus bei Valerius Flaccus*; J. Collart: *Le soldat qui ne chante pas (quelques remarques sur le rôle du 'miles' chez Plaute)*; P. Courcelle: *Une τειχοσκοπία chez Grégoire de Tours*; E. Gabba: *Lo svolgimento militare della Guerra di Perugia*; J. Gagé: *Ascension et disgrâce d'un cavalier dalmate sous Marc-Aurèle et Vêrus*; A. Michel: *De Socrate à Maxime de Tyr. Les problèmes sociaux de l'armée dans l'idéologie romaine*.

În capitolul III sînt strinse studiile despre „societatea și lumea romană”: de Marcel Durry: *Réhabilitation des 'funerariae'*; de T. Robert S. Broughton: *The Territory of Carthage*; de Jacques Perret: *Le serment d'Énée (Aen. XII 189—194) et les événements politiques de janvier 27*; de H.-G. Pflaum: *La carrière de l'affranchi impérial Saturninus*; de cel ce iscălește această dare de seamă: *Gouverneur inconnu de la Mésie Inférieure dans une dédicace de Callatis*; de E. T. Salmon: *The Resurgence of the Roman Patricians ca. 100 B.C.*

Capitolul IV, cel mai scurt din toate, nu cuprinde decît trei texte: M. Durry, *Pessimus princeps*; J. Heurgon, *Pline le Jeune tenté par l'histoire*; P. Willeumier, *Une virgule chez Tacite*.

Un *index nominum antiquorum* și un *index auctorum et locorum*, întocmiți de Juliette Ernst, facilitează consultarea frumoasei culegeri, echilibrată în toate părțile ei, variată fără exces și, ca nivel de realizare, mai unitară decît cele mai multe volume de *Mélanges* publicate în anii din urmă.

D. M. Pippidi

Вопросы классической филологии, Moscova, Izdatel'stvo Moskovskogo Universiteta, vol. I, 1965, 217 p., vol. II 1969, 225 p., vol. III—IV 1971, 390 p.

Elaborată sub conducerea catedrei de filologie clasică a Universității de stat M. V. Lomonosov din Moscova, culegerea periodică de articole cu titlul *Probleme de filologie clasică*, aflată acum la al patrulea volum, oglindește preocupările științifice ale colectivului orientate în câteva direcții constante: filozofia cinică, comedia neoatică, istoria unor termeni grecești, limba homerică, istoria filologiei clasice în Rusia, la care se adaugă, în fiecare volum, analiza stilistică a operei cîte unui autor grec sau latin.

Diferite aspecte ale filozofiei cinice sînt pe larg tratate de I. M. Nachov în patru articole, care dau laolaltă o imagine mai clar conturată a unui curent de gîndire încă insuficient cercetat sau greșit interpretat. În studiul *Киники против Платона (К истории борьбы мате-*